

Brüssel, 5.12.2018
COM(2018) 794 final

KOMISJONI ARUANNE

**EUROOPA PARLAMENDILE, EUROOPA ÜLEMKOGULE, NÕUKOGULE,
EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE
KOMITEELE**

Teatise "Euroopa lähenemisviis veebis leviva väärinfoga võitlemiseks"

rakendamise kohta

1. SISSEJUHATUS

Komisjon võttis 26. aprillil 2018 vastu teatise „Euroopa lähenemisviis veebis leviva väärinfoga võitlemiseks“ (edaspidi „teatis“)¹. Teatises piiritletakse, milliseid probleeme väärinfo meie demokraatiatele tekitab ning kirjeldatakse era- ja avaliku sektori sidusrühmade jaoks viite meetmerühma, mille abil neid probleeme lahendada.

Käesolev aruanne on lisatud ühisteatisele „Väärinfo vastu võitlemise tegevuskava“². Selles antakse komisjoni hinnang aprillikuises teatises esitatud meetmete rakendamisel tehtud edusammudele.

2. MEETMETE HETKESEIS

2.1 Läbipaistvam, usaldusväärsem ja vastutustundlikum interneti-ökosüsteem

2.1.1 Veebiplatvormid peavad tegutsema kiiresti ja tõhusalt, et kaitsta kasutajaid väärinfo eest

Esimene meetmerühm on suunatud läbipaistvama, usaldusväärsema ja vastutustundlikuma interneti-ökosüsteemi loomisele. Kirjeldatud meetmed hõlmavad internetiplatvormidele ja reklaamitööstusele mõeldud, väärinfot käsitlevat isereguleerimisel põhinevat tegevusjuhendit, et suurendada läbipaistvust ja kaitsta paremini kasutajaid; sõltumatu Euroopa faktikontrollijate võrgustiku loomist, et määrata kindlaks ühised töömeetodid, vahetada parimaid tavasid ja saavutada võimalikult lai kaetus kogu ELis; vabatahtlike veebipõhiste identifitseerimissüsteemide edendamist, et parandada infoedastajate jälgitavust ja identifitseerimist; ELi teadusuuringute ja innovatsiooni programmi (Horisont 2020) kasutamist selliste uute tehnoloogiate kasutuselevõtmiseks nagu tehisintellekt, plokiarvutid ja kognitiivsed algoritmid.

Komisjon kutsus 2018. aasta mais kokku väärinfot käsitleva mitme sidusrühma foorumi (edaspidi „foorum“), et koostada väärinfot käsitlev isereguleerimisel põhinev tegevusjuhend (edaspidi „juhend“)³. Foorumil osalejad moodustasid „töörühmast“, kuhu kuulusid peamised veebiplatvormid ja reklaamitööstuse ning peamiste reklaamiettevõtjate esindajad, ning „sidusrühmast“, kuhu kuulusid meedia, teadusringkondade ja kodanikuühiskonna esindajad. Töörühmale anti ülesandeks koostada juhend ning sidusrühmale anti ülesandeks anda nõu ning esitada juhendi kohta arvamus. Juhend avaldati 26. septembril koos sidusrühma koostatud arvamusel⁴.

Juhend koosneb preambulist, eesmärkide kirjeldusest, ning 15 kohustusest, mille eessõnaks on selgitavad märkused, milles viidatakse teatise eesmärkidele, kirjeldatakse üksikasjalikult kohustuste ulatust ja eesmärki ning antakse taustateavet. Kohustused jagunevad viie valdkonna vahel:

1. Kontroll reklaami paigutamise üle
2. Poliitiline ja temaatiline reklaam
3. Teenuste usaldusväärsus
4. Tarbijatele suuremate õiguste andmine
5. Teadusringkondadele suuremate õiguste andmine

¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele – Euroopa lähenemisviis veebis leviva väärinfoga võitlemiseks, 26.4.2018, COM(2018) 236 final, kättesaadav aadressil: http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=51804.

² JOIN(2018) 36.

³ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/meeting-multistakeholder-forum-disinformation>.

⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>.

Juhendile allakirjutanud peavad kindlaks määrama, milliseid kõnealustest kohustustest nad täitma hakkavad, võttes arvesse kohustuste asjakohasust nende poolt pakutavate toodete või teenuste suhtes. Juhend hõlmab lahutamatu osana lisasid, milles esitatakse konkreetsed poliitikad ja meetmed, mida allakirjutanud hakkavad juhendi rakendamisel järgima.

Juhendis kehtestatakse täiendavad kohustused, mille kohaselt peavad allakirjutanud andma juhendi rakendamise, toimimise ja tõhususe kohta aru ning seda hindama, võttes aluseks igaaastased enesehindamisaruanded, mille vaatab läbi allakirjutanute valitud objektiivne kolmandast isikust organisatsioon. Allakirjutanud võtavad ka kohustuse teha juhendi hindamisel koostööd komisjoniga, sealhulgas esitada taotluse korral teavet ning vastata küsimustele.

16. oktoobril allkirjastasid algsed allakirjutanud ametlikult juhendi, määrates kindlaks kohustused, mida iga allakirjutanu täitma hakkab, ning tabeli, milles loetletakse ettevõtjate asjaomased parimad tavad ning juhendi ELis rakendamise üldised eesmärgid⁵. Algsed allakirjutanud on: Facebook, Google, Twitter ja Mozilla, veebiplatvorme esindav kutseorganisatsioon (EDIMA) ning reklaamitööstust ja reklaamiettevõtjaid esindavad kutseorganisatsioonid (EACA, IAB Europe, WFA ja UBA)⁶.

Lisaks sellele on Facebook, Google, Twitter ja Mozilla loetlenud terve rea konkreetseid meetmeid, mida nad võtavad seoses 2019. aasta kevadel toimuvate Euroopa Parlamendi valimistega, keskendudes valimiste turvalisusele ja usaldusväärsusele.

Komisjon on seisukohal, et juhendiga tagatakse asjakohase raamistiku olemasolu, mille raames täita teatistes esitatud juhendi eesmärgid. Komisjoni arvates on juhend ka kooskõlas komisjoni parema enese- ja kaasreguleerimise põhimõtetega. Juhendi algsed allakirjutanud omavad veebis uudiste levitamise sektoris suurt turuosa.

Komisjon rõhutab, et juhendi valmimist tuleb vaadelda esimese etapina. Allakirjutanud peavad nüüd tagama kindlaks määratud poliitikate ja meetmete jõulise rakendamise, arendamise ja jõustamise. Komisjon on seisukohal, et juhendi rakendamine peaks toimuma täieulatuslikult, tõhusalt ja õigeaegselt.

Komisjon palub allakirjutanutelt 2018. aasta lõpuks ajakohastatud teavet juhendi rakendamiseks võetud meetmete kohta. Komisjon kavatseb selle teabe avaldada 2019. aasta jaanuaris.

Lisaks sellele teostab komisjon ajavahemikus 2019. aasta jaanuarist maini juhendi sihtotstarbelist seiret, kontrollimaks, et valimisprotsessi usaldusväärsuse jaoks olulise tähtsusega tõhusad poliitikad oleksid enne Euroopa Parlamendi valimisi rakendamiseks valmis, täpsemalt vastavus juhendi olulistele parameetritele (kontroll reklaami paigutamise üle, poliitilise reklaami läbipaistvus, võltskontode sulgemine ja automatiseeritud robotprogrammide märgistussüsteemid). Platvormid peaksid andma täielikku teavet, sealhulgas vastates komisjoni konkreetsetele taotlustele, kuidas nad kohustusi igakuiselt täidavad. Kõnealune teave avalikustatakse.

2019. aasta lõpuks teostab komisjon juhendi esialgse 12kuulise perioodi lõpus kõikehõlmava hindamise. Kui tulemused ei ole rahuldavad, võib komisjon pakkuda välja lisameetmeid, sealhulgas ka õiguslikku laadi lisameetmeid.

Komisjon toetub juhendi erinevates riikides rakendamise järelevalvel audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi raames audiovisuaalvaldkonna reguleerivate asutuste sõltumatu võrgustiku

⁵ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/online-platforms-advertisers-and-advertising-industry-present-commissioner-mariya-gabriel>.

⁶ Juhendi kohaselt kohustuvad oma liikmete nimel kohustusi mitte võtvad kutseorganisatsioonid allakirjutanud oma liikmeid juhendist täielikult teavitama ning julgustama neid võimaluse korral sellega ühinema või selle põhimõtteid austama.

(ERGA) abile. ERGA-l on oma liikmete teadmiste ja oskuste tõttu selle ülesande täitmiseks ainulaadne positsioon. Komisjon võib abi saamiseks pöörduda ka Euroopa Audiovisuaalsektori Vaatluskeskuse poole.

Juhendi rakendamist jälgides kavatseb komisjon koguda allakirjutanutelt järgmist teavet:

A. Kontroll reklaami paigutamise üle	
1. Võtta kasutusele meetmed ja protsessid, millega takistada asjaomaste käitumistavade reklaamimist ja monetariseerimist	- Mitmed kontod kõrvaldati platvormi reklaamieeskirjade rikkumise tõttu (nt valeandmete esitamist käsitlevad eeskirjad) - Meetmed, millega viia otsingujärjestuses madalamale kohale veebisaidid või kontod, mis levitavad väärinfot või mitteautentset teavet (nt <i>clickbait</i>) - Selliste reklaamiettevoõtjate ja reklaamivõrgustiku operaatorite vaheliste lepingute osakaal, milles on kehtestatud kaubamärgi turvalisust käsitlevad sätted reklaami paigutamise suhtes väärinfo veebisaitidel - Selliste veebisaitide arv, mis on blokeeritud teiste veebisaitide toodetud sisu dubleerimise või „koorimise“ tõttu
B. Poliitiline ja temaatiline reklaam	
2. Kõik reklaamid peaksid olema toimetatud sisust selgelt eristatavad	- Nõuetekohaselt poliitilise reklaamina märgistatud reklaamid protsendina üldisest poliitilisest reklaamist - Kõigi poliitiliste reklaamide nõuetekohase märgistamise tagamiseks võetud meetmed - Poliitilise reklaami läbipaistvust käsitlevate platvormi suuniste täitmata jätmise tõttu kõrvaldatud poliitiliste või temaatiliste reklaamide arv
3. Poliitilise reklaami avalikustamise võimaldamine	- Avalikustamise andmehoidlitesse lisatud andmete hulk - Erakondadelt, kandidaatidelt, kampaaniatelt ja fondidelt poliitiliseks või temaatiliseks reklaamiks saadud summasid käsitlev teave - Poliitilise reklaami pakkuja identiteedi kontrollimise meetmed
4. Temaatiliste reklaamide avalikustamist käsitlevate lähenemisviiside kavandamine	Teave kõnealuse kohustuse täitmisel tehtud edusammude kohta
C. Teenuste usaldusvärsus	
5. Identiteeti ja automatiseeritud robotprogrammide väärkasutamist oma teenuste osutamise raames käsitlevate selgete eeskirjade kehtestamine	- Tuvastatud aktiivsete võltskontode arv - Platvormi eeskirjade rikkumise tõttu blokeeritud tuvastatud aktiivsete

	võltskontode arv • Teave meetmete kohta, millega tagatakse, et kõik robotprogrammid on selgelt märgistatud. • Postituste, kujutiste, videote või kommentaaride arv, mille suhtes võeti automatiseeritud robotprogrammide kasutamist käsitlevate platvormi eeskirjade rikkumise tõttu meetmeid
6. Eeskirjade kehtestamine, mille alusel määratakse kindlaks automatiseeritud süsteemide lubamatu kasutamine	• Teave eeskirjade kohta, mis käsitlevad robotprogrammide väärkasutamist, sealhulgas teave sellise robotipõhise suhtluse kohta • Platvormi eeskirju rikkuvate pahatahtlike tegevuste tõttu blokeeritud robotprogrammide arv
D. Tarbijatele suuremate õiguste andmine	
7. Investeerimine toodetes, tehnoloogiatesse ja programmidesse [...], mis aitavad inimestel teha võimalike võltsuudistega kokku puutudes teadlikke otsuseid	• Teave sellistesse vahenditesse tehtud investeeringute või selle kohustuse täitmiseks tehtud muude edusammude kohta • Teave selliste vahendite tegeliku kasutamise kohta tarbijate poolt • Teave kõnealuse kohustuse täitmisel meediaorganisatsioonide ja faktikontrollijatega tehtud koostöö kohta, sealhulgas usaldusväarsuse näitajate arendamine • Teave meetmete kohta, millega muudetakse faktikontrolli läbinud sisu nähtavamaks ja suurendatakse selle levikut.
8. Investeerimine tehnoloogilistesse vahenditesse, mis seavad otsingutes, uudisvoogudes või muudes automaatselt järjestatud levikanalites võimaluse korral esikohale asjakohase, autentse ja autoritaarse teave	• Teave kõnealuse kohustuse täitmisel tehtud edusammude kohta • Teave kõnealuse kohustuse täitmisel meediaorganisatsioonide ja faktikontrollijatega tehtud koostöö kohta, sealhulgas usaldusväarsuse näitajate arendamine
9. Investeerimine tunnustesse ja vahenditesse, mis aitavad inimestel leida avalikku huvi pakkuvate teemade kohta mitmekesisist teavet	• Teave sellistesse vahenditesse tehtud investeeringute või selle kohustuse täitmiseks tehtud muude edusammude kohta • Teave selliste vahendite olemasolu ja nende tegeliku kasutamise kohta tarbijate poolt
10. Luua partnerlused kodanikuühiskonna, valitsuste, haridusasutuste ja muude sidusrühmadega, et toetada kriitilise mõtlemise oskuse ja digitaalmeedia alase pädevuse parandamisele suunatud jõupingutusi	• Teave allakirjutanute poolt teostatud või kavandatud algatuste kohta, sealhulgas teave kaetuse kohta liikmesriigiti

11. Julgustada selliste vahendite turuleviimist, mis aitavad tarbijatel mõista, miks nad just selliseid reklaame näevad	• Teave selliste vahendite tegeliku kasutuselevõtu ja kasutamise kohta tarbijate poolt
E. Teadusringkondadele suuremate õiguste andmine	
12. Toetada sõltumatuid heauskseid jõupingutusi väärinfo avastamiseks ja selle mõju mõistmiseks	• Teave faktikontrollijate ja teadlastega tehtud koostöö kohta, sealhulgas jagatud andmed
13. Mitte keelata või takistada oma platvormides väärinfo ja poliitilise reklaami heauskset uurimist	• Teave kõnealuse kohustuse rakendamist käsitlevate meetmete kohta
14. Julgustada väärinfo ja poliitilise reklaami uurimist	• Teave kõnealuse kohustuse rakendamist käsitlevate meetmete kohta
15. Kutsuda kokku iga-aastane üritus, et toetada arutelusid teadusringkondade, faktide kontrollimisega tegeleva kogukonna ja väärtusahela liikmetega	• Aruanne iga-aastase ürituse kohta

Kõnealune teave tuleks esitada iga liikmesriigi poolt eraldi, et oleks võimalik hinnata lõhesid ja erinevusi juhendi rakendamisel ning selle mõju kogu liidus.

Komisjon tunnistab vastavalt juhendis sätestatule, et „*kuna erinevad allakirjutanud toimivad erinevalt, erinevate eesmärkide ja tehnoloogiate alusel ning erineva publiku ees, võimaldab juhend kasutada selles esitatud sätete mõtte saavutamiseks erinevaid lähenemisviise*“. Allakirjutanute esitatav teave peaks seetõttu peegeldama nende pakutava teenuse eripärasid.

Samuti on oluline leida tasakaal väljendusvabaduse ja kodanike vajaduse vahel olla nõuetekohaselt teavitatud. Selle taustal tuleb meeles pidada, et väärinfot ei saa sageli pidada ebaseaduslikuks sisuks; kui aga väärinfot saab pidada ebaseaduslikuks sisuks (nt laim või vihakõne), on selle suhtes liidu või siseriikliku õiguse alusel võimalik kohaldada konkreetseid õiguskaitsevahendeid (nt sisu kõrvaldamine), mille tõhusus võib olla mõõdetav. Juhend käsitleb tervet rida väärinfoga seotud eesmärke, millest osa on mõõdetavad, nagu näiteks poliitiliste reklaamide läbipaistvus või meetmed, millega vähendatakse võltskontode arvu, samal ajal teisi eesmärke, nagu tarbijatele suuremate õiguste andmine, saab rakendada viisil, mida ei ole alati võimalik mõõta. Nende põhjuste tõttu hõlmab juhendi üldhindamine võimaluse korral nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset andmeanalüüsi.

2.1.2 Faktide kontrollimise, kollektiivsete teadmiste ja väärinfo jälgimise suutlikkuse suurendamine

Komisjon kohustus esimese sammuna toetama sõltumatu Euroopa faktikontrollijate võrgustiku loomist. Teise sammuna kohustus komisjon käivitama väärinfot käsitleva turvalise Euroopa veebiplatvormi, mis pakub analüüsivahendeid ja piiriülest andmete kogumist, sealhulgas kogu ELi hõlmavaid avalikke andmeid ja veebiplatvormide kasutusandmeid, et toetada väärinfoallikate ja levikumustrite avastamist ja analüüsimist.

Komisjon korraldas 2018. aastal faktikontrollimisega tegeleva kogukonna liikmetele mitmeid tehnilisi seminare. Komisjon valis teadusuuringute ja innovatsiooni programmi Horisont 2020 raames välja asjaomased projektid. Lisaks sellele korraldas komisjon Euroopa Parlamendi

valimisi silmas pidades koostöös Euroopa Parlamendiga konverentsi, kus käsitleti faktikontrollimisega seonduvat⁷.

Kõnealused meetmed on kaasa aidanud järgmistele sammudele:

- liikmesriikides sõltumatute faktikontrollimisega tegelevate organisatsioonide kaardistamine ja nende võrgustiku loomine;
- selliste vahendite ja teenuste kindlakstegemine, mis on olulised ja mis võivad tõhustada faktikontrollimisega seotud meetmeid ja nende mõju (nt juurdepääs EUROSTATi andmetele, tõlkimise abivahendid, asjaomaste faktikontrollimisega tegelevate organisatsioonide toodetud faktikontrollimise automaatne voog);
- sõltumatut faktikontrollimist käsitlevate ametialaste ja eetikanormide kindlaksmääramine ning
- faktikontrollimisega tegelevatele organisatsioonidele vahendite ja taristutoe osutamine.

Programmi Horisont 2020 raames valiti välja tugimeede **SOMA** (*Social Observatory for Disinformation and Social Media Analysis*, väärinfo ja sotsiaalmeedia analüüsi sotsiaalne vaatlusrühm)⁸, et luua multidistsiplinaarne kogukond, mis hõlmaks faktikontrollijaid ja teadusringkondi eesmärgiga edendada erinevat liiki väärinfoga seotud ohtude tuvastamist ja nende paremat mõistmist. Selle saavutamiseks tagab 1. novembril 2018 tegevust alustanud SOMA IT-katsetaristu olemasolu.

Teise sammu ettevalmistamiseks tegi komisjon Euroopa ühendamise rahastu 2019. aasta tööprogrammi raames ettepaneku luua väärinfot käsitleva Euroopa platvormi loomiseks uus digitaalteenuste taristu. Digitaalteenuste taristu peaks suurendama faktikontrollijate ja teadlaste vahelist koostööd eesmärgiga tagada kogu liidu territooriumi kaetus ning lihtsustada asjaomaste riiklike organisatsioonide loomist ja omavahelist seotust.

Komisjoni võetud meetmed on suurendanud Euroopas huvi faktikontrollimise vastu. Veebiplatvormid, meediakanalid ja faktikontrollijad kavandavad Euroopa Parlamendi valimisi silmas pidades erinevaid projekte.

Näiteks rahvusvaheline faktikontrollimisvõrgustik (IFCN) loob liidu Euroopa faktikontrollijatega, mis peaks kaasa aitama Euroopa Parlamendi valimistele keskenduva projekti õnnestumisele. Sarnast projekti kavandab ka Euroopa Ringhäälinguliit (EBU), mis esindab avalik-õiguslikke meediaorganisatsioone. Veebiplatvormid nagu Google ja Facebook on väljendanud huvi teha koostööd selliste projektide raames. Tugimeetme SOMA raames tuleks edendada selliste algatuste vahelist koostööd ning suurendada nende tõhusust ja mõju.

Projekti raames tuleks jälgida kindlaks määratud ja tunnustatud norme (st IFCNi põhimõtted, eetilised teadusuuringud ja ajakirjandusstandardid). Lisaks sellele peaksid osalejad tegutsema täielikult sõltumatult, ilma avalikkusepoolse sekkumiseta ning osalevate organisatsioonide poolt kindlaks määratud juhtimishormide alusel.

Siiski ei ole praegused faktikontrollimisega seotud jõupingutused piisava geograafilise ulatuse või suutlikkusega, et suuta reageerida üha kasvavale veebiuudiste mahule. IFCN võrgustik katab praegu näiteks ainult 12 liikmesriiki. EBU faktikontrollimise võrgustik katab küll kogu Euroopat, aga osutab teenuseid vaid EBU liikmetele. Lisaks sellele piirdub faktikontrollimisega seotud tegevus väga sageli veebisisu kontrollimisega, ilma et analüüsitaks väärinfo allikaid ja mustreid.

⁷ <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180920IPR14065/fact-checking-in-the-eu>.
⁸ www.disinfoobservatory.org.

Kuigi Euroopa ühendamise rahastu programmi raames rahastatud digitaalteenuste taristu peaks võimaldama lihtsustada faktikontrollijate ja teadlaste vaheliste võrgustike loomist ja piiriülest teabevahetust, eeldab tõhus ja tulemuslik vastus väärinfoga seotud ohtudele tuvastamis- ja analüüsisuutlikkuse tugevdamist, toetudes seejuures kohalikku infokeskkonda tundvatele eriteadmistele. Seetõttu tuleb liikmesriigi tasandil välja arendada faktikontrollijate ja teadlaste valdkondadeülesed kogukonnad, selleks on aga vaja liikmesriikide aktiivset kaasalöömist.

2.1.3. Võrguvastutuse edendamine

Internetis usalduse ja vastutustundlikkuse suurendamiseks kohustus komisjon edendada vabatahtlike veebisüsteemide kasutamist, mis võimaldavad info edastajate identifitseerimist usaldusväärsete e-identimise ja e-autentimise vahendite abil.

Selleks käivitas komisjon e-identimise ja e-tehingute jaoks vajalikke usaldusteenuseid käsitleva määruse (eIDASe määrus) alusel koostöövõrgustiku ning algatas 10. koostöövõrgustiku kohtumisel 11. juulil 2018 arutelu, kuidas selles valdkonnas edu saavutada.

Komisjon on koostööd teinud ka programmi Horisont 2020 projekti **Co-inform** raames, mille eesmärk on luua koosloomise metoodika alusel kasutajasõbralik tehnoloogiline vahend, mille abil tagatakse, et poliitikakujundajad, faktikontrollijad ja kodanikud on kaasatud väärinfo tuvastamise tehnoloogia tõhususe parandamisse. Kõnealuses projektis osalevad erinevate liikmesriikide teadlased, tehnoloogiaettevõtjad ning faktikontrollijad. Projekti eesmärk peaks olema usaldusväärsete identimis- ja autentimisvahendite kasutamise uurimine kooskõlas eIDASe määrusega, et teha kindlaks teabe edastajad, et nad saaksid seda lähenemisviisi oma vahendites katsetada.

Projekti raames tuleks toetada koostöövõrgustiku tegevust eIDASe vahendite ja teenuste vabatahtliku kasutuselevõtu edendamisel, et tagada teabe edastajate (veebisaidid, füüsilised ja juriidilised isikud) turvaline identimine ja autentimine.

Komisjoni ja liikmesriikide vahel 2018. aastal peetud dialoog suurendas teadlikkust, kuidas väärinfo vastu võitlemisel eIDASe vahenditele ja teenustele toetuda, suurendades selleks usaldusväärset ja julgustades vastutustundlikumat käitumist internetis. Komisjon jätkab koostööd koostöövõrgustikuga ning platvormipakkujatega, et edendada teabe edastajate turvalise identimise süsteemide väljatöötamist kõrgeimate turvalisuse ja eraelu puutumatuse normide alusel, sealhulgas kontrollitud pseudonüümide võimalik kasutamine, ja nende süsteemide vabatahtlikku kasutamist.

2.1.4. Uute tehnoloogiate kasutamine

Komisjon kohustus ka kasutama täies ulatuses ära raamprogrammi Horisont 2020, et võtta kasutusele uusi tehnoloogiaid ja uurida võimalusi täiendava toetuse saamiseks uute vahendite jaoks, millega tõkestada väärinfo levikut, kiirendada suure mõjuga uuenduste turule jõudmist ning soodustada teadlaste ja ettevõtjate partnerlust.

2013. aastal hakkas komisjon rahastama esimesi teadus- ja innovatsioonimeetmeid, mis keskendusid uute tehnoloogiate välja töötamisele, millega hinnata internetis postitatud sisu tõepärasust. Projektid nagu **SocialSensor** ja **Reveal** olid selles valdkonnas teerajajaks ning neil on erinevad vahendid, mida praeguseks kasutavad paljud suured uudisteorganisatsioonid ja valitsusvälised organisatsioonid.

Praegu võetakse Euroopa Teadusnõukogu (ERC) ja programmi Horisont 2020 raames mitmeid meetmeid, mis on suunatud internetipõhise väärinfo äratundmise parandamisele ning sisu kontrollimiseks uute vahendite välja töötamisele. ERCi projektide **Comprop** ja **Botfind** raames uuritakse, kuidas mõjutavad propaganda levitamise ja selle suunamise automaatsed süsteemid avalikku arutelu Euroopas. ERCi projekti **Debunker** raames uuritakse teoreetilistest vaatevinklist ühiskondlike küsimustega seotud valearusaamu Euroopa elanikkonna hulgas, ning võimalikke strateegiaid nende mõju vähendamiseks.

Programmi Horisont 2020 raames keskendub projekt **Invid** selliste vahendite väljatöötamisele, millega kontrollitakse audiovisuaalset sisu. Nendel vahenditel on oluline tähtsus, võttes arvesse, et videote võltsimiseks ning süüvavõltsingute (*deep fake*) tegemiseks kasutatavad tehnoloogiad on üha lihtsamini kättesaadavad ja kasutatavad. Veel üks programmi Horisont 2020 raames teostatav projekt **Fandango** tegeleb lahendustega, mis aitavad traditsioonilisel meedial internetis paremini valepropagandat tuvastada.

Kuna infotehnoloogia ja internetipõhise väärinfo fenomen areneb kiiresti, on komisjon otsustanud jõupingutusi tõhustada. Komisjon valis välja neli uut teadus- ja innovatsioonimeedet, mille vahel jaotatakse ligikaudu 10 miljonit eurot. Välja valiti järgmised meetmed: Eunomia (avatud lähtekoodiga lahendus teabeallika identimiseks), SocialTruth (levitav ökosüsteem, mis võimaldab lihtsat juurdepääsu erinevatele kontrollimisega seotud teenustele), Provenance (vahendajavaba lahendus digitaalsisu kontrollimiseks) ja WeVerify (sisu kontrollimise lahendused osaluspõhise kontrollimise kaudu). Nende uute projektide eesmärk on töötada välja teenused internetipõhise väärinfoga võitlemises osalevate kogukondade jaoks.

Lisaks sellele tegi komisjon programmi Euroopa Horisont⁹ käsitlevas ettepanekus ettepaneku suunata jõupingutused järgmiste meetmete rakendamisele:

- demokraatia ja majanduse stabiilsuse tagamine, töötades internetipõhise väärinfo vastu võitlemiseks välja uued vahendid;
- ajakirjandusstandardite ja kasutaja loodud sisu rolli parem mõistmine ülivõrgustatud ühiskonnas; ning
- järgmise põlvkonna interneti rakenduste ja teenuste toetamine, sealhulgas immersiiivne ja usaldusväärne meedia, sotsiaalmeedia ja sotsiaälvõrgustikud.

2.2 Turvaline ja vastupanuvõimeline valimisprotsess

Teine meetmete pakett käsitleb valimisprotsessi ajal kasutatavat manipuleerimis- ja väärinfo levitamise taktikat. Turvalise ja vastupanuvõimelise valimisprotsessi võimaldamiseks tehakse teatises ettepanek alatatada katkematu dialoog, et toetada liikmesriike küberrünnakutest ja väärinfost tulenevate demokraatliku valimisprotsessiga seotud riskide juhtimisel, pidades eelkõige silmas 2019. aastal toimuvaid Euroopa Parlamendi valimisi.

Komisjon algatas selleks 2018. aastal liikmesriikidega konstruktiivse dialoogi. See hõlmas esimest arvamuste vahetust 25.–26. aprillini 2018 toimunud valimiste parimate tavade konverentsil, kus osalesid ka võrgu- ja infoturbe koostöörühma ja valimiskomisjonide esindajaid.

Küberturvalisuse direktiivi¹⁰ rakendamise eest vastutavate ametiasutuste panust ning komisjoni ja Euroopa Liidu Võrgu- ja Infoturbeameti (ENISA) toetust aluseks võttes koostas

⁹ COM(2018) 435.

¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. juuli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/1148 meetmete kohta, millega tagada võrgu- ja infosüsteemide turvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus.

võrgu- ja infoturbe koostöörühm 2018. aasta juulis valimistehnoloogia küberturvalisuse kogumiku¹¹. Kogumik on praktiline dokument, mis keskendub konkreetsetele ohtudele ja selles esitatakse valimiskomisjonidele kasulikke näiteid, kuidas valimiste küberturvalisusele avalduvaid ohte hallata.

15.–16. oktoobrini 2018 toimus Brüsselis kõrgetasemeline konverents „*Election Interference in the Digital Age: Building Resilience to Cyber-Enabled Threats*“¹². Konverents võimaldas osalejatel saada parema ülevaate valimiste küberturvalisusega seotud küsimustest ning andis võrgu- ja infoturbega tegelevatele ametiasutustele ning valimiskomisjonidele võimaluse arutada võimalikke järgmisi samme asjaomaste turvameetmete rakendamiseks seoses järgmiste Euroopa Parlamendi valimistega.

Komisjon kutsus 26.–27. novembril 2018 toimunud põhiõiguste kollokviumil kokku sidusrühmad, et arutada demokraatia olukorda Euroopas, käsitledes sealhulgas vastupanuvõimelist valimisprotsessi ja avatud demokraatlikku arutelu. Osales sadu sidusrühmi, sealhulgas liikmesriikide ja Euroopa poliitikakujundajad, rahvusvahelised organisatsioonid, kodanikuühiskonna organisatsioonid, meedia ja sotsiaalmeedia esindajad, äri- ja haridusvaldkonna esindajad, ning lepitati kokku uutes ideedes toetada tasuta, avatud ja hästi toimivat demokraatlikku osalemist.

Komisjon võtab kollokviumi järelduste suhtes järelmeetmeid¹³, sealhulgas liikmesriikide ja Euroopa valimiskoostöö võrgustike tegevuse kaudu, mis on praegu sätestatud komisjoni 2018. aasta septembri valimispaketi¹⁴ raamistikus. Liikmesriikide valimisvõrgustikud ühendavad valimiste eest vastutavaid ametiasutusi teiste asutustega, sealhulgas meedia valdkonda reguleerivate asutustega, ning andmekaitse ja küberturvalisuse eest vastutavate ametiasutustega. Euroopa koostöövõrgustiku raames toetatakse teabe ja parimate tavade vahetust liikmesriikide ja liidu asutuste vahel, ning võrgustik tuleb esimest korda kokku 2019. aasta jaanuaris.

Komisjoni 2018. aastal võetud meetmed on tugevdanud komisjoni ja liikmesriikide vahelist dialoogi, suurendades teadlikkust ning parandades suutlikkust hallata riske, mis küberrünnakute ja väärinfo poolt demokraatlikku valimisprotsessi ohustavad.

2.3 Hariduse ja meediapädevuse edendamine

Kolmas meetmete pakett keskendub hariduse ja meediapädevuse toetamisele. Oluliste ja digitaaluskuste elukestev arendamine on ülioluline, et tugevdada meie ühiskonna vastupanuvõimet väärinfole. Teatistes tehti ettepanek võtta sellega seoses uusi meetmeid: toetada sõltumatute faktikontrollijate ja kodanikuühiskonna organisatsioonide koostatud õppematerjalide pakkumist koolidele ja õpetajatele; korraldada Euroopa meediapädevuse nädal; uurida võimalust lisada meediapädevus nende kriteeriumide hulka, mida OECD kasutab oma rahvusvahelist õpilaste hindamist käsitlevates võrdlevates aruannetes; ning julgustada jätkuvalt digioskusi, haridust ja praktikat käsitlevate käimasolevate algatuste rakendamist.

¹¹ CG Publication 03/2018 - Compendium on cyber security of election technology. Kättesaadav järgmise lingi kaudu: http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=53645.

¹² https://ec.europa.eu/epsc/events/election-interference-digital-age-building-resilience-cyber-enabled-threats_en.

¹³ Järelmeetmed keskenduvad meetmetele, mille puhul saavutati konsensus, mis võib hõlmata näiteks poliitilise reklaami läbipaistvust käsitlevate kehtivate siseriiklike õigusnormide piisavuse hindamist internetikeskkonnas.

¹⁴ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-cybersecurity-elections-recommendation-5949_en.pdf.

Teatise vastuvõtmise järel võtsid väärinfot käsitlevale tegevusjuhendile allakirjutanud kohustuse teha koostööd kodanikuühiskonna, valitsuste, haridusasutuste ja muude sidusrühmadega, et toetada kriitilise mõtlemise oskuse ja digitaalmeedia alase pädevuse parandamisele suunatud jõupingutusi, sealhulgas koolitusmeetmeid ja vahendeid, mis aitavad kasutajatel väärinfot avastada.

2018. aasta juunis arutas komisjon meediapädevuse eksperdirühma kuuluvate siseriiklike ametiasutuste ja sidusrühmadega võimalusi korraldada 2019. aastal Euroopa meediapädevuse nädal, et suurendada väärinfoga seotud teadlikkust. Euroopa meediapädevuse nädal peaks ühendama liidu tasandi üritusi ja algatusi, kus üritused toimuvad liikmesriikide tasandil (seminarid, avatud uste päevad uudistetoimetustes ja praktilised koolitused, kuidas kasutada sotsiaalmeediat), et saavutada mitmekordistav mõju. Nädalal peaksid osalema ka turvalisema interneti ning digitaaloskuste ja töökohtade koalitsiooni kogukondadesse kuuluvad sidusrühmad, et tagada sünergia nende algatustega. Nädala raames tuleks 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimisi silmas pidades keskenduda eelkõige väärinfo vastu võitlemisega kaasnevatele probleemidele.

Komisjon kaasrahas tas liikmesriikides turvalisema interneti keskuste loomist, et need mitmekordistaksid #SaferInternet4EU kampaania mõju. Kampaania eesmärk on suurendada teadlikkust meediapädevuse kohta, teavitada lapsevanemaid ja spetsialiste interneti võimalustest ja ohtudest ning edendada meedia positiivset kasutamist laste ja noorte hulgas. Kõnealune kampaania aitab eelkõige parandada internetikasutajate oskust tunda ära võimalikku kallutatud teavet, spinni või väärinfot¹⁵.

Nõukogus 6. novembril 2018 juba heaks kiidetud audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi tulevase läbivaatamise raames tunnistatakse ka meediapädevuse olulisust ning kehtestatakse liikmesriikidele õiguslik kohustus „edendada meediapädevust ja võtta meetmeid selle arendamiseks“ (artikkel 33a). Lisaks sellele, võttes arvesse videojagamisplatvormide kesket rolli audiovisuaalsele sisule juurdepääsu võimaldamisel ning sellega kaasnevat ühiskondlikku vastutust, kohustab läbivaadatud audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv neid „kehtestama tõhusad meediapädevust arendavad meetmed ja vahendid ning suurendama kasutajate teadlikkust nendest meetmetest ja vahenditest“ (artikli 28b lõike 3 punkt j). Nende sätetega kehtestatakse liikmesriikide ja videojagamisplatvormide jaoks meediapädevust käsitlevad õigusnormid, ning luuakse kaasreguleerimise süsteem, mille raames toimub ettevõtjate, kodanikuühiskonna, liikmesriikide ja reguleerivate asutuste vahel tihendatud koostöö.

Direktiivi kohaselt peavad liikmesriigid komisjonile oma meediapädevuse kavade rakendamise kohta aru andma. Komisjon annab pärast kontaktkomiteega konsulteerimist välja suunised kõnealuse aruandluskohustuse ulatuse kohta.

Liikmesriikide audiovisuaalvaldkonda reguleerivad asutused on teinud meediapädevusega seoses koostööd ka audiovisuaalvaldkonna reguleerivate asutuste komisjoni ekspertrühmaga (ERGA), käsitledes küsimusi nagu tasakaalustatud ja erapooletu meediakajastus valimiste ajal, arvamusküsitlused ja poliitilised kampaaniad.

Lisaks sellele jätkas komisjon 2018. aastal arutelu OECDga võimaluse üle lisada meediapädevus kriteeriumide hulka, mida organisatsioon võrdlevates aruannetes kasutab, keskendudes rahvusvahelise õpilaste hindamise programmi (PISA) järgmisele, 2021. aasta küsimustikule. Selleks nõustus OECD komisjoni ettepanekuga käsitleda IKT tundmise

¹⁵ Korrapärane teave, ressursid ja liikmesriikides korraldatavate turvalisema internetiga seotud ürituste loetelu on kättesaadav portaalis: www.betterinternetforkids.eu.

küsimustikus internetipõhist väärinfot ja võltsuudiseid, mille tulemusi tuleks kasutada PISA hindamiskriteeriumi läbivaatamises. OECD tegeleb praegu küsimustiku viimistlemisega, selle katsetamine on kavandatud 2019. aastasse.

23 riiklikku koalitsiooni, mis on loodud pärast digitaalskuste ja töökohtade koalitsiooni käivitamist 2016. aasta detsembris, pakuvad eurooplaste jaoks suures ulatuses tegevusi oma digioskuste parandamiseks, nagu näiteks internetipõhine ja silmast silma koolitus, teadlikkuse suurendamise kampaaniad ja sertifitseerimine.

2018. aasta oktoobris esitas 2017. aasta septembris loodud digitaalskuste ja töökohtade koalitsiooni haldusnõukogu järgmiste kuude prioriteedid, mis hõlmavad olemasolevate vahendite edendamist ja võimendamist, et toetada kõigi jaoks digioskuste omandamist ning ELi programmeerimisnädala¹⁶ laiendamist, hõlmamaks 2020. aastaks vähemalt 50 % kõigist koolidest ELis.

2.4. Kvaliteetse ajakirjanduse kui demokraatliku ühiskonna olulise osa toetamine

Neljas meetmete pakett keskendub kvaliteetse ajakirjanduse kui demokraatliku ühiskonna olulise osa toetamisele. Kvaliteetne uudistemeedia ja ajakirjandus võivad väärinfot paljastada ja selle mõju piirata, andes kodanikele kvaliteetset ja mitmekesist teavet. Teatistes tehti ettepanek parandada meediasektori suhtes kohaldatavate riigiabi eeskirjade läbipaistvust ja prognoositavust, võttes kasutusele elektroonilise andmebaasi. Teatistes tehti ka ettepanek avaldada 2018. aastal konkursikutse kvaliteetsete uudiste tootmiseks ja levitamiseks ELi teemadel andmepõhise uudistemeedia kaudu ning uurida täiendavaid rahastamisvõimalusi, et toetada algatusi, millega edendatakse meediavabadust ja pluralismi ning uudistetoimetuste moderniseerimist.

Teatise avaldamise järel tegi komisjon oma veebisaidil kättesaadavaks elektroonilise andmebaasi, mis hõlmab andmeid kohaldatavate riigiabi eeskirjade ja asjaomaste varasemate juhtumite kohta¹⁷. Selles osutatakse kohaldatavatele riigiabi eeskirjadele ja avalik-õiguslikule ringhäälingule antud riigiabi ja pressile antud riigiabi käsitlevatele asjaomastele komisjoni otsustele, ning esitatakse lingid komisjoni konkurentsipoliitika uudiskirjas avaldatud asjaomastele kommentaaridele. Läbipaistvusregistris on kättesaadav ajakohastatud teave kõnealustes valdkondades liikmesriikide antud abi kohta¹⁸.

Lisaks sellele avaldas komisjon 26. juunil 2018 konkursikutse kvaliteetsete uudiste tootmiseks ja levitamiseks ELi teemadel andmepõhise uudistemeedia kaudu. Konkursikutse eelarve oli ligikaudu 1,9 miljonit eurot. Konkursikutse lõppes 25. septembril, selle käigus esitati neli projektiettepanekut. Ettepanekute hindamine on pooleli ning plaanide kohaselt alustatakse toetust saanud projektide raames tegevust 2019. aasta esimeses kvartalis.

Lisaks punktis 2.1.4 esitatud teadus- ja arendustegevuse projektidele hõlmab programmi Horisont 2020 töökava 2020. aastaks täiendavaid investeeringuid innovatsiooniprojektidesse, eesmärgiga välja valida, algatada ja välja töötada innovaatilisi teenuseid ja vahendeid, millega toetada uudistetoimetuste moderniseerimist.

¹⁶ ELi programmeerimisnädal on rohujuure tasandi algatus, mille eesmärk on viia programmeerimine ja digikirjaoskus lõbusal ja kaasaval viisil kõigini. <https://codeweek.eu/>.

¹⁷ http://ec.europa.eu/competition/sectors/media/overview_en.html#disinformation.

¹⁸ <https://webgate.ec.europa.eu/competition/transparency/public/search/home?lang=en>.

Stabiliseerimaks meetmeid kvaliteetse ajakirjanduse, meediavabaduse, meedia mitmekesisuse ja meediapädevuse toetuseks, teeb komisjon ettepaneku eraldada järgmises mitmeaastases finantsraamistikus (2021-2027, programmi „Loov Euroopa“ sektoriülene tegevussuund) sihtotstarbeline eelarve. See peaks võimaldama käsitleda meediasektorit puudutavaid struktuurseid muutusi, edendades ja jälgides mitmekesist ja pluralistlikku meediaruumi.

Meediavabaduse, kvaliteetse uudistemeedia ja ajakirjanduse edendamiseks kaasrahastas komisjon Euroopa Ajakirjandus- ja Meediavabaduse Keskuse tegevust¹⁹. 2018. aastal oli Euroopa Ajakirjandus- ja Meediavabaduse Keskuse põhiülesandeks toetada uurivat ajakirjandust, eraldades toetusi piiriülese uuriva ajakirjanduse toetuseks. 2018. aasta juunis valis sõltumatu žürii välja 12 uuriva ajakirjanduse projekti, mida hakati rahastama IJ4EU fondi avavooru raames.

Lisaks sellele algatatakse Euroopa Parlamendi rahastuse abil kolm katseprojekti konkursikutset, et toetada projekte järgmistes valdkondades:

- vahetusprogramm meediatöötajatele;
- praktikaprogramm vähemuskeelses meedias töötavatele ajakirjanikele;
- projekt, mille raames kaardistatakse ja toetatakse meedianõukogusid.

Põhiõiguste amet jätkas meediaspetsialistidele mõeldud töövahendi arendamist. Tegemist on veebipõhise suutlikkuse suurendamise platvormiga, mille sisu arendavad erameedia sidusrühmad, et ajakirjanikud saaksid toota kvaliteetseid uudiseid.

2.5 Siseste ja väliste väärinfo ohtude tõrjumine strateegilise kommunikatsiooni kaudu

Euroopa Komisjon võttis kooskõlas aprillikuise teatisega meetmeid, et tagada oma teavitustegevuse koordineerimine, mille eesmärk on võidelda väärinfo levitamise vastu. Selle taustal lõi komisjon väärinfo vastase sisevõrgustiku, mille peamine ülesanne on võimaldada oma talitustel ohtlikku propagandat paremini ära tunda, toetada faktikontrollimise tava, anda kiireid vastuseid ning tugevdada tõhusamat positiivsete sõnumite edastamist²⁰. Komisjon tugevdas koostööd Euroopa Parlamendi ja Euroopa välisteenistuse idanaabruse strateegilise kommunikatsiooni tööriühmaga kolmepoolse foorumi kaudu, mille eesmärk on viia ellu institutsioonide jõupingutused väärinfo vastu võitlemisel enne 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimisi.

3. KOKKUVÕTE

Üldiselt on teatistes esitatud meetmed 2018. aasta jooksul ellu rakendatud või käima lükatud. Veebiplatvormid ja reklaamiettevõtjad leppisid kokku tegevusjuhendis, et muuta veebis toimuv läbipaistvamaks ja kaitsta kodanikke, eelkõige 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimisi silmas pidades. Loodi faktikontrollijate võrgustik, millega suurendatakse suutlikkust tuvastada ja kummutada valepropagandat. Komisjon lihtsustab nende tööd, tagades vajaliku taristu, sekkumata seejuures nende ülesannete täitmisel. Sidusrühmadel peaks olema võimalik väärinfo tuvastamisel ja selle vastu võitlemisel kasutada erinevaid teadusuuringuid ja

¹⁹ Leipzigis asuva Euroopa Ajakirjandus- ja Meediavabaduse Keskuse põhieesmärk on ühendada Euroopa killustatud meediavabaduse kogukonda ning tegeleda meediavabaduse rikkumistega ELi liikmesriikides ning kaugemal. Keskus annab abivajavatele ajakirjanikele praktilist abi ning teeb partneritega koostööd, et suurendada ELis ja kandidaatriikides teadlikkust meediavabadusega seotud küsimustes. Euroopa Ajakirjandus- ja Meediavabaduse Keskuse partnerid toetavad ja jälgivad meediavabadust ELis ja kandidaatriikides.

²⁰ Kõnealune võrgustik hõlmab ka komisjoni esindusi liikmesriikides.

innovatsiooni käsitlevaid töövahendeid, tarbijatel peaks aga olema võimalus kasu saada teabe edastajate tõhusamast võrguvastutusest. Liikmesriikides on kasvanud teadlikkus vajadusest kaitsta demokraatlikke protsesse küberohtude eest. See käib käsikäes kestvate jõupingutustega tõsta ELi ja liikmesriikide tasandil meediapädevuse taset ning anda kasutajatele, eelkõige noorematele põlvkondadele rohkem õigusi, ning parandada kriitilist mõtlemist. Kvaliteetse ajakirjanduse toetamine peaks kaasa aitama ka väärinfo mõju vähendamisele ning andma kodanikele kvaliteetset ja mitmekesist teavet.

Komisjon jälgib tähelepanelikult käesolevas aruandes käsitletud käimasolevate meetmete, eelkõige väärinfot käsitleva tegevusjuhendi rakendamist, ning jätkab analüüsimist, kas vaja on võtta täiendavaid, sealhulgas regulatiivse laadiga meetmeid.